

## **РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА ВНЗ.**

### **THE TEACHER'S ROLE IN ORGANIZING SELF-EDUCATIONAL ACTIVITY OF STUDENTS'.**

**О.Л.Тамаркіна**

*канд. пед. наук, доцент*

*доцент кафедри іноземних мов*

*Сумський національний аграрний університет*

В даній статті автором розглядається питання щодо ролі викладача в організації самостійної роботи студентів ВНЗ. В наш час питання самостійної роботи стає найбільш актуальним при підготовці фахівців, які відповідають сучасним вимогам на ринку праці. В зв'язку з цим відбуваються суттєві зміни в навчальному навантаженні, більше часу відводиться на самостійну поза-аудиторну роботу. Студенти стають більш мотивовані в навчанні.

*Ключові слова:* самостійна робота, пізнавальна активність, мотивація, аудиторна та поза-аудиторна робота, навчально-методична база, технічні засоби навчання.

В данной статье автором рассматривается вопрос о роли преподавателя в организации самостоятельной работы студентов ВУЗов. В наше время вопрос самостоятельной работы становится все более актуальным при подготовке специалистов, которые отвечали бы всем требованиям современного рынка труда. В связи с этим происходят существенные изменения в учебной нагрузке, больше времени отдается самостоятельной аудиторной и вне-аудиторной работе. Студенты становятся более мотивированными в учебе.

*Ключевые слова:* самостоятельная работа, познавательная активность, мотивация, аудиторная и вне-аудиторная работа, учебно-методическая база, технические средства обучения.

The article is dedicated to the question of the teacher's role in organizing the self-educational activity of students'. In our time the problem of self-educational activity has been becoming more and more actual while preparing specialists responding to all modern demands on the labour market. Thereby there are essential changes in the curriculum, more time is given for self-educational classroom and out-of-classroom activity. Students become more motivated during the study.

*Key words:* self-educatioanl activity, cognitive activity, motivation, callsroom activity, out-of-classrom activity, educational and methodical base, technical equipment.

Проблема самостійності студентів у навчальному процесі, як основа відповідального ставлення до професійної підготовки, є однією з найважливіших. Ця робота зводиться не лише до набуття професійних знань та значущих практичних вмінь, а й потребує адекватних та ефективних шляхів її розвитку як особистісної риси. Самостійність особистості в цілому характеризується як здатність та прагнення особистості до енергійного здійснення діяльності, активності у навчанні або пізнавальної активності – стану особистості, який характеризується прагненням до енергійного оволодіння знаннями при наполегливих вольових зусиллях [1].

Аналіз літературних джерел показав, що проблемі розвитку самостійності в навчальному процесі приділяється значна увага. І хоча різні аспекти розвитку самостійності є об'єктом досліджень багатьох спеціалістів, залишається значна кількість невирішених питань. Працюючи над даною статтею, було звернуто увагу до наукових праць видатних педагогів та психологів, а саме: Л. Арістової, В.Буряка, Л.Гапоненко, Л.Жарової, Г.Костюка, І.Лернера, М.Махмутова, В.Рєпкіна С.Рубінштейна Ю.Шибалової, В.Якуніна, та ін.

Метою даної статті є виявлення важливої ролі викладача в організації самостійної роботи студентів ВНЗ.

Ми можемо зауважити, що в новітніх умовах розвитку науки, техніки, технологій виробництва, різноманітності інформації, професійної відповідальності суспільство потребує компетентних спеціалістів іншого рівня, а саме таких, що вміють вирішувати складні нестандартні питання, виявляти самостійність та ініціативу, бути відповідальними за прийняте рішення, й таким чином, виникає необхідність знаходити нові підходи до підготовки професіоналів. Ми вважаємо, що необхідно проводити реформу організації навчального процесу, особливо вищої освіти, яка саме і формує

інтелектуальну, творчу, керівну еліту сучасного суспільства. Наприклад, сучасні інформаційні технології надають необмежені можливості для розміщення, збереження, обробки та доставки інформації будь-якого об'єму та змісту, а також на будь-яку відстань. В зв'язку з цим, є нагальна потреба в перегляді методик викладання.

Активна самостійна робота студентів можлива лише за наявності серйозної та чіткої зацікавленості в отриманні знань. Найбільш спонукальну силу має внутрішня мотивація, яка надходить від самої діяльності. Можна казати про зацікавленість до навчання та про створення умов для успішного розвитку інтелектуальних вмінь студента, коли сприйняття нової інформації викликає лише позитивні емоції, а сама діяльність спонукає до навчання.

Існує думка, яка розглядає самостійну роботу як особу форму пізнавально-практичної діяльності, яка саме і характеризує самостійність мислення. В даному випадку, ми будемо розуміти «самостійну роботу» як працю студентів щодо опанування науковими знаннями та практичними навичками, їх активну інтелектуальну діяльність в усіх формах навчально-виховного процесу та науково-дослідницькій роботі безпосередньо як під керівництвом викладача, так і без його керівництва.

Тобто, самостійна робота розглядається як особливий вид розумової діяльності, іншими словами, вміння студента слухати лекцію, аналізувати виступи на семінарах. Також, ми будемо розглядати самостійну роботу як мисленевий процес, який відбувається завдяки пам'яті та відтворенню мислення. Але існує і інший вид мисленевої діяльності. Для нього характерно отримувати знання в процесі розумного пошуку і самостійно застосовувати знання при вирішенні тих чи інших теоретичних або практичних завдань. Таким чином, ми розуміємо, що другий тип мислення більш продуктивний. Дякуючи йому у студента розвивається вміння самостійно добувати знання із різноманітних джерел, свідомо застосовувати їх на практиці, що й призводить до глибокого пізнання поставлених задач.

Отже, самостійна робота покликана не лише закріплювати в пам'яті знання, отримані під час читання літератури, а й бути творчим мисленевим процесом, необхідним для оволодіння навичками самоосвіти. Але якщо студент протягом та після аудиторної роботи не «заглядав» в книжку, то фактично, самостійної роботи не відбувалося. Існує й інший погляд на самостійну роботу, яка відбувається в поза-аудиторний час, коли студент читає та вивчає літературу самостійно, відтворює творчу, активну, пізнавальну, розумову діяльність щодо оволодіння та розуміння того чи іншого навчального предмета, як за вказівкою викладача, так і без сторонньої допомоги.

Мотивація навчальної діяльності майбутніх спеціалістів може бути посилена поясненням значимості навчання, необхідності й важливості саморозвитку, а також професійної підготовки в майбутньому. Необхідно зауважити, що способи виховання позитивної мотивації, такі як: прагнення до позитивного результату, самоствердження, відчуття успіху, впевненість в своїх силах, емоційна піднесеність, мають важливе значення в посиленні мотивації до самостійної навчальної діяльності.

В деякій мірі втрачається значення читання лекцій, як одного з головних видів аудиторних занять. На наш погляд, ми можемо скоротити години, або відмовитися від даного виду викладання, тому що, зараз, багато інших джерел, доступних для ознайомлення й іноді в більш досконалому вигляді. В межах лекції викладач повинен визначити головні положення, предмет дослідження, акцентувати увагу на найбільш складних та ключових питаннях і, звичайно, стимулювати активну пізнавальну діяльність студентів, сприяти формуванню у них творчого мислення, але головне, це визначити напрямок самостійної роботи студентів.

Друга традиційна форма занять в вишах, яка, на наш погляд, також потребує змін – семінари. Головною задачею семінарів є: 1) поглиблення та закріплення знань, отриманих на лекціях, та в процесі самостійної роботи з науковою та навчальною літературою, 2) розвинути навички пошуку, 3)

узагальнення та викладення навчального матеріалу, 4) розвиток умінь використовувати отримані знання на практиці, 5) виступати перед слухачами, 6) вирішувати рольові ситуативні задачі.

Ефективність та якість проведення занять більш за все залежать від підготовки та організації, наприклад: 1) чітко сформульоване домашнє завдання, 2) точність та постановка проблеми обговорення, 3) застосування мультимедійних навчальних засобів, 4) рівня майстерності викладача та підготовки студентів.

Зміни повинні торкнутися питання поєднання теорії та практики.

В середньому більше 40% навчального навантаження віданно для самостійного вивчення. Дійсно, самостійна та поза-аудиторна робота студентів сприяють розширенню, закріпленню та поглибленню знань, отриманих під час аудиторної роботи; при активному отриманні нових знань; розвитку творчого підходу до вирішення поставлених завдань; прояві індивідуальності студента; формуванню практичних навичок у вирішенні ситуативних завдань. Студент отримує навички працювати зі спеціальною літературою, довідниками, періодичними виданнями, опановує сучасні інформаційно-комунікативні технології. Крім того, під час виконання самостійної роботи, у студента формуються та розвиваються особистісні якості: дисциплінованість, ініціативність, активність, посидючість. Але, що стосується студентів молодших курсів, то самостійна робота завжди викликає труднощі, які обумовлені необхідністю адаптації у вчорашніх школярів до нових форм навчання.

Вища школа відрізняється від середньої своїм режимом, формами та методами викладання. Перша відмінність полягає в тому, що у виші навчаються дорослі люди, а в школі – діти. Тому, вся система навчання та виховання в виші розрахована на роботу з дорослими людьми, яких не потрібно контролювати на кожному кроці, вони самі чітко розуміють свою відповідальність та обов'язки. Звідси і походить друга відмінність: в школі вчитель навчає учня, а в університеті - керує його самостійною роботою. В

школі навчальний рік поділяється на чверті, й по четвертях підбиваються результати успішності. В виші академічний рік поділяється на два семестри і в кінці кожного підводяться підсумки.

Тому, багато студентів, особливого першого курсу, відчують труднощі, пов'язані з відсутністю навичок аналізу, конспектування, роботи з першоджерелами, вміння чітко та ясно викладати свої думки, планувати свій час, враховувати індивідуальні можливості своєї розумової діяльності та фізіологічні можливості організму. Майже всі студенти першого курсу абсолютно не готові психологічно працювати самостійно, не вміють правильно організувати свій час.

Самостійна робота студентів призначена не лише для оволодіння кожною дисципліною, але й для формування навичок самостійної роботи взагалі: в навчальній, науковій, професійній сфері, здатності приймати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблеми, знаходити конструктивні рішення, вихід з кризової ситуації і т.д. При цьому слід виходити з рівня самостійності абітурієнтів та вимог до рівня самостійності випускників з тим, щоб за період навчання шуканий рівень був досягнутий.

«Люди поринають у діяльність заради неї самої, а не для досягнення яких-небудь зовнішніх нагород. Така діяльність є самоціллю, а не засобом для досягнення іншої мети.» [5].

Самостійність студентів має бути скерована на отримання знань, вирішення пізнавальних задач, а роль викладача в цьому випадку має заключатися не в тому, щоб бути джерелом знань, а стати помічником та провідником в пошуках найбільш короткого та ефективного шляху до знань; помічником в знаходженні найбільш оптимального способу вирішення задач; вчасно визначати пізнавальні задачі. Лише в цьому випадку у студента може виникнути потреба в нових знаннях та зацікавленість до їх набуття.

Результати контролю, а значить, і реалізація контрольно-оцінюваної функції викладача забезпечується рядом вимог: 1) достовірність результатів контролю, що є необхідним як в навчальних, так і в виховних цілях; 2)

єдність вимог, які дозволяють надати об'єктивну оцінку знань; 3) диференційованість контролю; 4) плановий контроль; 5) повнота контролю, необхідного для забезпечення «зворотнього» зв'язку; 6) автоматизація контролю знань; 7) простота в організації форм проведення контролю (зведення до мінімуму витрат часу викладача й студентів).

Задля організації самостійної роботи викладач:

- інформує студентів про організацію самостійної роботи в семестрі;
- проводить аналіз та усуває об'єктивні причини перенавантаження протягом семестра зі своєї дисципліни;
- організовує проведення аудиторної та поза-аудиторної самостійної роботи студентів;
- контролює виконання самостійної роботи на кожному етапі;
- на лекціях, семінарських заняттях навчає та скеровує студента на правильне виконання самостійної роботи;
- розробляє завдання для самостійної роботи, враховуючи рівень знань студентів з його предмета;
- надає необхідну допомогу.

Вирішальна роль в організації самостійної роботи належить викладачу, який повинен працювати не із студентом «взагалі», а з конкретною особистістю, з його сильними та слабкими сторонами. Основний обов'язок викладача розвинути найкращі якості студента, його творчі здібності, скерувати студента в правильному напрямку роботи.

Висновки. Самостійна робота студента може бути правильно організована за наявності навчально-методичної бази, гарно оснащеної технічними засобами, при наявності підручників, методичних рекомендацій з предмету, електронних посібників, вільного доступу до Інтернет мережі. Саме це й полегшує доступ до пошукового матеріалу, а, відповідно, й до кращого виконання завдань. Таким чином, самостійна робота передбачає одночасно взаємодію викладача й студента, визначаючи головну організуючу роль викладача, дозволяє спрямувати студента на співпрацю. Студент

занурюється в активну пізнавальну роботу під керівництвом досвідченого наставника, що допомагає формуванню особистості, здатної до самостійного творчого мислення, набуваючи вміння планувати свою діяльність, а головне, розвивати потребу в постійній самоосвіті.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк В.К. Самостоятельная работа учащихся / Владимир Константинович Буряк. – М. : Просвещение, 1984. – 64 с.
2. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Григорій Силович Костюк. – К.: Радянська школа, 1989. – 608 с.
3. Максименко С.Д. Психологічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні / С.Д. Максименко // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : III Міжнародна науково-практична конференція (27-29 листопада 2008). – К. – С. 95–104.
4. Пидкасистый П.И. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы / П.И. Пидкасистый, Л.М. Фридман, М.Г. Гарунов. – М. : Педагогич.общество России, 1999. – 354 с.
5. Рубинштейн С.Л. Принципы и пути развития психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – М. : Просвещение, 1959. – 324 с.